

WO MEINE SONNE SCHEINT

Het werk van Helena Wallberg in ontwikkeling – Foto: Beatrijs Dikker
 Het werk van Maïke Hemmers en Helena Wallberg – Foto: Beatrijs Dikker

EXPEDITIE IN SITU

Een oud wijktheater, een tijdelijk leegstaand kantoorpand, een stoffige historische zolder, een pas geopend muziekcafé, de promenade van het stoomschip de Rotterdam...

Negentien kunstenaars kwamen vorig jaar vanuit verschillende Europese landen naar de wijk Katendrecht in Rotterdam om tijdens de art week op een van deze locaties werk te komen maken. Ze verplaatsen hun werkplek tijdelijk naar een van de ruimtes, die ze in een aantal weken voorafgaand aan de art week tot expositie transformeerden.

Als organisatoren van Wo Meine Sonne Scheint blikken wij een jaar later terug op de expositie. We stellen de vraag op welke manier het werken op locatie het maakproces van het kunstwerk, en ook de blik van de toeschouwer heeft beïnvloed.

Op de gewone locaties van Wo Meine Sonne Scheint, die oorspronkelijk niet bedoeld zijn om kunst in te huizen, leven alledaagse objecten in een zekere vanzelfsprekendheid met elkaar samen: bureaustoelen en TL-lampen, oude videobanden en een baseball pet, een gieter en een raamkozijn. Het zijn als het ware ecosystemen waarin alles naar elkaar maar ook naar een buitenwereld verwijst. Ze hebben het karakter van een natuurlijke leefomgeving van alledaagse objecten.

Elke kunstenaar die deelnam aan Wo Meine Sonne Scheint stond voor de uitdaging zich een weg te banen door deze wildernis aan onderlinge en externe verwijzingen en temidden hiervan werk te ontwikkelen. In dialoog met de ruimtes en hun inhoud zette de kunstenaar het artistieke maakproces in gang. Enerzijds moet zijn werk zich van het al aanwezige onderscheiden wil het überhaupt zichtbaar worden, anderzijds is bij het werken in situ juist de verbinding daarmee een belangrijk uitgangspunt. Bij het maken en exposeren in situ ontstaat en bestaat het specifieke werk bij de gratie van een interactie tussen de kunstenaar en dat wat al aanwezig was.

Een week voor de opening van de expositie wordt op verschillende plekken op Katendrecht van ‘s morgens vroeg tot ‘s avonds laat gewerkt. Zo is de Belgische kunstenares Hannelore van Dijk helemaal zwart van het houtskoolstof. Ook de vloer van de zolder van het oude Rotterdamse Wijktheater waar ze aan het werk is, is bedekt onder een dikke zwarte laag. De Poolse kunstenaar Jerzy Goliszewsky komt aan met de trein en draagt met moeite een mobiele sculptuur onder zijn arm: een uitschuifbaar houten insect dat verwijst naar Kafka’s boek de Gedaanteverwisseling. Vanuit een verdeckte hoek in een kantoorpand gluurt het beest een paar dagen later naar het werk van de Zwitserse kunstenaar Daniel vom Keller. Ondertussen werkt de Nederlandse kunstenaar Timo van Grinsven samen met de Hongaarse fotografe Csilla Klenyánski op de benedenverdieping van een oud hoekpand waar ooit een buurtwinkel gezeten heeft. Ze zijn er bezig aan een soort half doorlaatbare wand van vurenhouten spijlen die door zijn transparante bouw soms nauwelijks te onderscheiden is van de renovatiewerkzaamheden die op de achtergrond plaatsvinden.

“Je moet een ruimte aankunnen...niet ontcrachten of er heel hard tegen ingaan, maar juist in balans brengen. Als je de logica van de ruimte volgt, het spel speelt met de ruimte, levert dit een specifiek beeld op, een visuele schoonheid. (...)”

**— Timo van Grinsven
 tijdens Wo Meine Sonne Scheint 2014**

Bij een expositie in situ is het kunstwerk dat vervaardigd wordt in constante beweging, onderhevig aan vele invloeden van buitenaf. Het werk ketst deze invloeden niet af, maar neemt ze juist in zich op. Het staat hiermee heel dicht bij haar *‘eigen realiteit’*¹: de plek die van grote invloed is op het ontstaan van het kunstwerk, waar het zich gedurende de expositie toe blijft verhouden. Het kunstwerk staat zo gezegd op haar geboorteplaats, en blijft geboren worden zolang de expositie voortduurt.

Dat onderscheidt de expositie in situ van een expositie in een White Cube. De laatste is zo neutraal mogelijk ontworpen – afgesloten van de buitenwereld - en biedt het kunstwerk de mogelijkheid om *“haar leven in eigen hand te nemen (...) en onaangeroerd door de invloed van tijd en haar wisselvalligheden op te treden.”*²

“Als ik werk in situ maak, wordt de blik van de toeschouwer belangrijker. Ik denk veel meer na over hoe de toeschouwer zich door de ruimte gaat bewegen (...) Ik denk dat een groot verschil met het bezoeken van een in situ tentoonstelling is dat je toch minder staat te kijken naar iets, maar dat je meer opgenomen wordt in een werk, en het beleeft.”

— Kunstenaar Robin Vermeersch tijdens Wo Meine Sonne Scheint 2014

Het in situ exposeren van een werk verandert ook de relatie tussen werk en toeschouwer. De betekenis en het aanzien van het werk worden meer afhankelijk van hoe de toeschouwer zich erin beweegt en van de relaties die deze zelf legt tussen het gemaakte werk en de omgeving ervan.

Een conventionele expositieruimte heeft, enigszins gechargeerd uitgedrukt, iets weg van een goed georganiseerde dierentuin waar kunstwerken voorzien van tekst en uitleg netjes in hun hokken zitten te wachten. De bezoeker van een in situ expositie is als het ware op expeditie gestuurd door de ruimte waarin alles zijn alledaagse vanzelfsprekendheid verloren heeft. Alles in deze ruimte heeft opeens betrekking op het kunstwerk. De bezoeker waant zich in een alledaagse wildernis en krijgt hier meer de rol van onderzoeker, met als opdracht de ‘verborgen’ logica waar Timo van Grinsven het over heeft op zijn eigen manier te ontrafelen. Hij spitst zijn oren, verscherpt zijn blik:

Waar schuilt het kunstwerk?

— Beatrijs Dikker & Frank Post

¹ Function of the Studio, Daniel Buren, October (magazine)1971. Translated by Thomas Repensek

² Inside the White Cube by Brain O'Doherty, Artforum, 1976, p. 7 Introduction by Thomas McEvilley.

Wandschilderij van Robin Vermeersch - Foto: Rock Messemaker

De installatie van Timo van Grinsven en Csilla Klenyánszki in Kaappark – Foto: Beatrijs Dikker

De installatie van Daniel vom Keller (voor) en de Sculptuur van Jerzy Goliszewski (rechtsboven) – foto: Rick Messemaker

Onderdeel van de installatie van Timo van Grinsven en Csilla Klenyánszki – Foto: Csilla Klenyánszki

Van zondag 17 tot en met zondag 24 mei 2015 zal Wo Meine Sonne Scheint onder artistieke leiding van de Belgische curator Pieter Vermeulen de tentoonstelling “Canned Laughter” organiseren in Rotterdam.

CANNED LAUGHTER. HUMOR IN CRISIS.

Toen in een theater tussen de coulissen brand uitbrak, kwam een clown voor het toneel om het publiek te waarschuwen. Het publiek applaudisseerde omdat men dacht dat het om een grap ging. De clown herhaalde de waarschuwing, waarna het publiek nog harder begon te klappen. Zo denk ik dat ook de wereld zal vergaan: onder het denderend applaus van al die scherpe geesten, die menen dat het om een grap gaat.

— Søren Kierkegaard: Of/Of. Een Levensfragment. (1843)

Canned Laughter is een project dat op zoek gaat naar vormen van humor in crisis. Humor die niet meteen doet schaterlachen, maar die zich van een kritische of ongemakkelijke kant laat zien. Ironie, sarcasme en cynisme uiten zich in een houding van spot, van twijfel of wantrouwen. Maar zo donker de humor, zo duister de tijden. Zoals recente gebeurtenissen aantonen, wordt ook heel wat humor gevoed door angst. Wat ons doet lachen, houdt nauw verband met wat ons schrik aanjaagt. Het komische en het tragische zijn twee kanten van dezelfde medaille.

Daarom leeft er ook de behoefte aan een kanalisatie van humor. De titel van dit project verwijst naar de vooraf opgenomen lachband die sinds de jaren 1950 in zwang is bij entertainment als tv-shows en sitcoms. Op geijkte momenten in het programma dienen de ‘ingeblikte’ lachbuien de kijker aan het lachen te zetten. Maar terwijl het effect net besmettelijk moet werken, wordt het vaak ook als storend ervaren - alsof het voor de kijker zou kunnen uitmaken wat grappig is en wat niet.

Wie lacht, heeft het vreselijke nieuws nog niet gehoord, schreef Bertolt Brecht. In tijden van crisis lijkt er maar weinig reden tot lachen, al is het misschien meer dan ooit nodig. Getuige de populariteit van stand-up comedians in het noodlijdende Griekenland, of het politieke succes van komiek Beppe Grillo's Vijfsterrenpartij in Italië. Humor werkt therapeutisch en verlichtend in precare tijden van dagelijkse angst, onzekerheid en stress, ook al is dat niet meer dan een pleister op de wonde.

Meer nog dan een locatiespecifiek project, zal Canned Laughter worden uitgewerkt als een tijdsspecifiek project. Via een blog en virale communicatie zal het zich doorheen de tijd rond dit thema ontfouwen, om uiteindelijk te resulteren in een groepsproject met verschillende kunstenaars, cartoonisten, schrijvers en sprekers. Het geheel zal doordrenkt zijn van een belgitude, die vreemde vorm van humor, zelfbevraging en zelfspot die België zo eigen is.

— Pieter Vermeulen

CANNED LAUGHTER — HUMOR IN CRISIS VAN 17 TOT 24 MEI 2015 IN ROTTERDAM. SAVE THE DATE!

Deze publicatie is uitgegeven door Stichting Wo Meine Sonne Scheint.
Dit is een initiatief van de kunstenaars Bas Ketelaars en Beatrijs Dikker.
De in Rotterdam gevestigde stichting heeft tot doel om kunstenaars te
ondersteunen in het maken en tonen van hun werk.

Wij danken alle sponsors en donateurs voor het mogelijk maken van
deze uitgave.

Voor meer informatie en de laatste updates:
www.womeinesonnescheint.com

Grafisch ontwerp: Johannes Buch (www.johannesbu.ch)